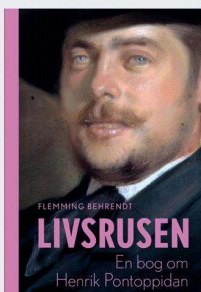

TEKST: HENRIK YDE, DR.PHIL. OG FORFATTER

En kalejdoskopisk kommenteret materialesamling om Pontoppidans liv og værk

Med Flemming Behrendts Pontoppidanbog er der tegnet et enestående og nuanceret portræt af forfatteren, som forskningen vil kunne støtte sig til i mange år frem. Bogen kræver sin læser og kan ikke kaldes en introduktion for nybegyndere

Titel / Livsrusen. En bog om Henrik Pontoppidan
Forfatter / Flemming Behrendt
Forlag / Gads Forlag 2019
Sidetal / 707 sider, illustreret og inkl. slægtstavle og personregister, men intet værkregister
Pris / 399,95 kr

Det siges, at små bygninger kan gøres færdige af de oprindelige arkitekter, mens de store, de herlige altid overlader færdiggørelsen til eftertiden. Inden for Henrik Pontoppidan-forskningen gik det netop sådan med den bibliografi på 555 sider, som blev påbegyndt i tidernes morgen af Carit Andersen, videreført i et halvt århundrede af Esther og Thorkild Skjerbæk og efter disses død færdiggjort af René Herring.

Men sådan forholder det sig ikke med Flemming Behrendts *Livsrusen. En bog om Henrik Pontoppidan*. Den er én mands storværk. Behrendt skrev tilbage i 1967 universitetsspeciale om Pontoppidans omarbejdelser af sine værker. Han har for

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab udgivet tekstkritiske, kommenterede udgaver af Pontoppidans såkaldt *Smaa Romancer*. Han grundlagde i år 2000 Pontoppidan Selskabet, som er meget aktivt. Denne bog er kronen på værket, frugten af Behrendts arbejde med Pontoppidan gennem årtier.

Han kalder den *Livsrusen*. Ordet er et tvetydigt pontoppidansk begreb, som dels henviser til rus, livsberuselse, dels til den ruse fisk kan fanges i, og som vi alle spræller i, når en rus af den ene eller anden art er dampet af.

Aflivning af myter

Bogen er skrevet på et smukt og livfuldt dansk. Den fremtræder indbydende, i *hardcover*, trykt på godt papir og med relevante illustrationer, mange helsides og i farver. Men det havde været ønskeligt, om satsen ikke var så tæt, og at citatblokkene ikke var trykt med så små typer. Godt læselys var absolut påkrævet for denne ikke specielt svagtseende anmelder. Og med en kampvægt på 2,089 kg egner bogen sig ikke til håndholdt læsning.

Er der således i fysisk henseende vægt bag ordene, så er der det også på indholdssiden. Ud fra et omfattende arkivmateriale – navnlig af breve mellem Pontoppidan og hans familie, hans personlige venner, forfatterkolleger og forlæggere, anmeldere, litteraturhistorikere og læsere – tegnes et detaljeret og i

væsentlige henseender nyt billede af Henrik Pontoppidan fra vugge til grav.

Det slår fra begyndelsen denne anmelder, i hvor høj grad Pontoppidan er rundet af et udpræget skriftkulturelt miljø. I denne præstefamilie blev menuen til hver en børnefødselsdag registreret og bevaret for eftertiden i breve, pietetsfuldt overleveret fra generation til generation. Selv skriftlige bidrag om og af unge Henrik til en drengklubs protokol kan citeres.

Bogen afliver definitivt flere sejlivede myter om Pontoppidan, hvoraf de vigtigste er (eller fra nu af: *var*), at 'fritænkeren' Pontoppidan skulle have haft et dårligt forhold til sin præstefar og (i sammenhæng hermed), at *Lykke-Per* skulle være et selvbiografisk værk. Tværtimod kan man måske kalde Pontoppidans eget frisind for en arv fra barndommens ganske højloftede præstegårdsmiljø. Behrendt anholder mange steder samtidige og senere fejllæsninger af Pontoppidan.

Til den vidende læser

Læseren får således meget, men der *forudsættes* også meget. Fx at man har læst Pontoppidans forfatterskab – inklusive førsteudgaverne fra før den perfektionistiske digters omarbejdelser af sine værker. Kun undtagelsesvis får læseren parafraaser af bøgernes handlingsgang, som man kunne læne sig op ad, og da kun Pontoppidans egne lapidariske, citeret fra bøgernes omslag.

Der forudsættes desuden en ikke ubetydelig historisk viden, og ikke kun om de store linjer: Forfatningskampen fra 1866, Systemskiftet i 1901, grundloven af 1915, Påskekrisen i 1920 osv. Når det således op-

lyses, at Pontoppidan under 1. Verdenskrig holdt med Storbritannien imod Tyskland, er dette tilsyneladende banalt og letforståeligt, især ud fra et almindeligt kendskab til Pontoppidans revanchisme efter tabet af hertugdømmerne i 1864. Men at denne holdning faktisk var et særstandpunkt, står kun klart for den læser, der ved, at et flertal blandt Pontoppidans digterkollegaer samt hans forlægger var tyskvenlige.

Bogen kan altså ikke kaldes nogen *introduktion* til Pontoppidans liv og værk, endsige til hans samtid, men det giver den sig heller ikke ud for at være. Der er heller ikke tale om nogen forfatterskabsanalyse, skønt vi får visse stilistiske analyser af de talrige om-

Bogen afliver definitivt flere sejlivede myter om Pontoppidan, hvoraf de vigtigste er (eller fra nu af: *var*), at 'fritænkeren' Pontoppidan skulle have haft et dårligt forhold til sin præstefar og (i sammenhæng hermed), at *Lykke-Per* skulle være et selvbiografisk værk.

arbejdelser, og skønt der løbende gives biografisk *input* til forståelse af dette og hint i bøgerne. Heller ikke forfatterskabets virkningshistorie i ind- og udland berøres. I gennemræssig henseende kalder Behrendt blot sin bog for – ja, "en bog" om Henrik Pontoppidan. En biografi kan den kaldes, eller en sædeskildring. Men med dens nærfokus på de samtidige kilder kunne man også kalde den en kalejdoskopisk, kommenteret materialesamling om Pontoppidans liv og værk.

»

» **Hvorfra kommer den sociale indignation?**

Bogen giver sig god plads til skildring af hvert et gilde, hver en sommerudflugt, som den muntre unge Pontoppidan var midtpunktet i, såvel som af den gamle Pontoppidans selskabelige sammenkomster for unge kvindelige *fans*, hvis der ellers er skriftligt belæg for løjerne. Men hvorfra hidrører mon hans sociale indignation og bidende ironi?

Pontoppidan fremtræder hos Behrendt generelt som en sund person med en realistisk selvopfattelse. Men var hans angivelige 'maskuline ligevægt' måske også en tillært rolle, en sfinks-maske til afskærmning af et følsomt kunstnersind?

Behrendt forskønner ikke sin hovedperson. Den voksne Pontoppidans forhold til familiens tyende (man havde som regel to tjenestepiger) kunne udvise træk af tanketom burgøjerbrutalitet.

Og i skildringen af Pontoppidans forhold til sine forlæggere tegner Behrendt et lidet flatterende billede af en anløben vekselrytter, der løbende tiltuskede sig forskud fra ét forlag, alt imens han fik honorar fra et andet forlag ved at udgive bøgerne dér. Trods betydelige indtægter fra forfatterskabet levede han jævnlige over

evne og altid på sigøjnervis, uden fast ejendom, i skiftende lejeboliger. Behrendt betegner et sted teenageren Henrik som "ballademager og festabe". I økonomisk henseende bibeholdt han denne umodenhed og uansvarlighed som voksen. Men de mange flytninger gav ham også indsigt i forskellige samfundsgruppers levevis i by og på land.

En beklagelig misforståelse og en blodig uret

Der var ting, man gerne havde hørt mere om, fx hvad der egentlig gik galt mellem Pontoppidan og hans første kone, en gårdmandsdatter – var det alene hendes bondemanéer og dialekt, der ikke passede ind?

Det undrer også, at Behrendt har udeladt solstrålehistorien om, hvorledes Pontoppidan gik i brechen for Rudolf Broby Johansen, da denne i 1923 med sin ekspressionistiske digtsamling *Blod* kom under tiltale for 'usædelighed'. Bogen blev beslaglagt af politiet og Broby kendt skyldig. Men til ankesagen havde man indkaldt sagkyndige udtalelser om bogens kunstneriske værdi fra bl.a. den berømte Nobelprismodtager, og hans ord må formodes at have vejet tungt i retten. Pontoppidans udtalelse konkluderede: "At stemple [Broby's] alvorlige lille Bog som et pornografisk Spekulationsforetagende vilde være en beklagelig Misforståelse og en blodig Uret." Dommen (en bøde på 300 kr. subsidiært 14 dages fængsel) blev herefter gjort betinget. Efterfølgende støttede Pontoppidan endda den ludfattige Broby økonomisk. Historien tegner et smukt billede af Pontoppidans generøsitet og fordomsfrihed overfor den unge generations digtere, selv når de i æstetisk henseende lå milevidt fra ham selv.

Ikke for fastholdere

Pontoppidan var en ubestikkelig samfundsrevser, en stor menneskekender og en selvstændigt tænkende mand. Men han er ikke for fastholdere, han gik ikke i geled. Han blev venner med og folte et åndeligt slægtskab med Martin Andersen Nexø, der som han selv nægtede at være 'salondigter'. Men Pontoppidan var også veltilpas i selskab med den nationalkonser-

Bogens store styrke er, at Flemming Behrendt i fremlæggelsen af sit kildemateriale har, hvad man blandt musikere kalder *absolut gehør*. Han hører hver en under- og overtone i brevene, han fanger hver en litterær allusion i værkerne i flere lag bagud.

vative og antisemitiske unge kritikere Harald Nielsen (Søren Krarups åndelige fader, ophavsmand til begrebet 'systemet *Politiken*'), måske fordi han var enig med Nielsen i forsvarspolitiske anliggender? Georg Brandes anså Pontoppidan for at være 'sin' vigtigste arvtager, ham der frem for nogen anden i sin generation 'satte problemer under debat'. Men det var generelt Brandes, der trængte sig på i forholdet, ikke Pontoppidan, trods al respekt.

Pontoppidan var 'fritænker' (ateist). Men heller ikke på det religiøse område lader han sig sætte i bås. Som ung mand fulgtes han uden et kny med sin Randersfamilie i kirke, ja sågar til alters. 'Fritænkeren' gik også senere i kirke, på eget initiativ, måske fordi han med sin baggrund var teologisk nysgerrig overfor forskellige præsters forkyndelse? Ex overværede han – som et feltstudie? – en gudstjeneste med den københavnske svovlprædikant Rudolph Frimodt, skønt han på forhånd må have vidst, at Frimodt ikke var hans kop te. Til sin anden kone skrev han et sølvbryllupsdigt, der kunne antyde, at han delte en vis opstandelsestro med hende – men digtet kunne jo også bare betyde, at han elskede sin kone og respekterede hendes kristentro, skønt han ikke delte den?

Han forblev i øvrigt medlem af Folkekirken, men lod sig bisætte uden gejstlig medvirken.

Et enestående nuanceret portræt

Bogens store styrke er, at Flemming Behrendt i fremlæggelsen af sit kildemateriale har, hvad man blandt musikere kalder *absolut gehør*. Han hører hver en under- og overtone i brevene, han fanger hver en litterær allusion i værkerne i flere lag bagud.

Der var forhold, man gerne havde hørt mere om og en hel del, man kunne ønske sig at få perspektiveret. Men på sine egne præmisser tegner bogen et enestående nuanceret portræt af en stor og sammensat kunstner. Sammen med bibliografien og materialet på Pontoppidan Selskabets hjemmeside vil *Livsrusen* blive stående som det sikre fundament under andres forskning i og formidling af Henrik Pontoppidans liv og værk. ■

Med bogen følger adgang til en udvidet e-bogsudgave, hvori der kan søges, og hvori man ved klik på et notenummer hurtigt kan nå frem til kilden, fx et brev citeret i Pontoppidan Selskabets digitale arkiv